

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף ק

מועילה בין להיתר בין לאיסור. כך היא שיטת הפנ"י לעיל (ו, ב), כך היא שיטת השב שמעתתא (ד, כד), וביאר ביותר, שאמנם בכל מקום אמרו הולכים בממונו אחר הרוב, אבל נגד חזקת מרא קמא מועיל רוב אף בממונו, כיון ששורשו הוא מדינא דאיסורים של חזקה דמעיקרא. (וכשיטה זו ע"י בנתיבות פח, ד; רע"א שו"ת קמא קלו; חת"ס שו"ת אבה"ע א, פ)

מאיך המהרש"א לפנינו בסוגיא על דברי התוס' (ד"ה הא) סבר שחזקת מרא קמא אינה קשורה להלכות חזקה דמעיקרא, והמרא קמא בסה"כ מחזיק את בעל הממונו לתחוק למרות שהפרה באגם. ובדבר זה האריך מאד הקונטרס הספיקות (בכלל א), ונטה לבאר בסוף דבריו כנזכר שאין להעמיד את חזקת מרא קמא בכלל הנושא של חזקה דמעיקרא, ורק כאשר האדם מוחזק בחזקת מרא קמא יש סברא שהמוציא ממנו יצטרך להביא ראיה כנגד. (ומקוצר היריעה נעמוד כאן, ועיי' בשערי יושר שער ה בהרחבה; בקה"י סי' לב שתלה במחלוקת ראשונים רמב"ם ורא"ש, רשב"ם ותוס').

סיכום הדף נושא היום: ספק במכר

החליף פרה בחמור או מכר שפחתו ונמצא שילדה, **המוכר טוען** קודם המכירה ילדה **הלוקח טוען** לאחר המכירה, יחלוקו. **למוכר** היו ב' עבדים או ב' שדות אחת גדולה ואחת קטנה, **לוקח טוען** גדולה לקחתי, **והמוכר אומר** איני יודע, זכה הלוקח בגדול. **המוכר** אומר קטן, **והלוקח** אומר איני יודע, יקבל את הקטן. **מוכר** אומר קטן, **לוקח** אומר גדול, ישבע המוכר שמכר את הקטן, ויקבל הלוקח קטן. **שניהם** אמרו איני יודע, יחלוקו.

בדין הראשון שלא ידוע מתי הפרה או השפחה ילדו, **מבאר רב חיא בר אבין בשם שמואל**, מדובר שהפרה עמדה באגם ושפחה בסימטה, ולכן יחלוקו, **אם היו עומדים ברשות של אחד מהם** היה הדין "המוציא מחברו עליו הראיה". **ולא אומרים** חזקת מרא קמא, **לדעת סומכוס** שממונו המוטל בספק חולקים בלא שבועה. **ולדעת רבה בר רב הונא**, אמר סומכוס יחלוקו אף בברי וברי. **ולרבי**, סומכוס אמר רק בשמא ושמא וכן נעמיד את המשנה שהמוכר טוען **שמא** ילדה לפני המכירה, והלוקח טוען **שמא** ילדה אחרי המכירה.

מבאר במשנה אם שניהם אומרים איני יודע, חולקים. **לדעת רבה בר רב הונא** שסומכוס אמר יחלוקו אף בבריא ובבריא, א"כ כ"ש בשמא ושמא, **ומה חידוש** המשנה. **מבאר הגמ'**, הסיבה שנכתב בסיפא הדין בשמא ושמא שלא תאמר שהרישע עסקה עמו ושמא. מוכר שטוען קטן ולוקח שטוען גדול, **אמרה המשנה**, ישיב המוכר שמכר קטן, ויטול הלוקח קטן. לרביא מובן שהרי סומכוס לא אמר יחלוקו בברי וברי, **אך לרבה** הדין צריך להיות יחלוקו. **מבאר הגמ'**, סומכוס מודה שנשבע כאשר יש שבועה מהתורה, יבואר בהמשך הגמ'.

המוכר טוען קטן, והלוקח טוען גדול, נשבע המוכר וכו', **שואלת הגמ'**, א. מדוע נשבע המוכר, הלוקח תובע גדול ולא מודה במה שתבע אותו. ב. הקטן נמצא לפנינו והרי זה ה"לך", ובהילך פטור משבועת מודה במקצת. ג. אין נשבעים על העבדים. **מבאר הגמ'**, לרבי (לרשי"י וע"י בתוס') שלח שליח לקנות, והביא לו קטן ותובע את הכסף המותר. והשליח טוען שקיבל רק כסף לקטן. **למשאל**, מדובר על בגד של עבד גדול מכרת לו וטוען של קטן מכרתי, וכן עומרי שדה גדולה מכרת לו וכו'. **ומבאר הגמ'**, שאין חסרון של הודה במה שלא תבע, היות ובגד גדול חותכים ממנו לעבד קטן.

הקשה רבי אשעיא שא"כ במשנה היה צריך להיות כתוב "כסות" ולא "עבד". **לכך באר רבי אשעיא**, תבע הלוקח עבד הרי הוא בכסותו, ושדה גדולה בעומריה, ואף כאן הביאור שבגד גדול חותכים לעבד קטן. **ומבאר רש"י** שעל העבד נשבע בגלגול שבועה מחמת הבגד. **רב ששת** תמה הרי דין גלגול שבועה כבר למדנו במקום אחר, **אלא המשנה כדעת רבי מאיר**, שאמר שדין עבדים כמטלטלין ונשבעים עליהם. וכדעת רבן גמליאל, שמחייב שבועה אף אם הודה על דבר אחר מהתביעה. **ואין קושיא** שהרי העבד והשדה בהגדרת "הילך", משום שמדובר שהמוכר הפחית בדמיהם כגון שקטע את יד עבדו, ופטר בשדה. **ואמנם למדנו** שרבי מאיר סבר שעבדים כקרקעות, מבאר הגמ' **ע"פ שיטת רבה בר אבוב**, שהחליף את השיטות ורבי מאיר סבר שעבדים כמטלטלין.

ודנה הגמ', אולי על עבד נשבעים ולי על הקרקע. מבאר הגמ', שלמדנו שנחלקו רבן ור"ם, באופן שהמוכר טוען ברשותו ילדה והלוקח טוען ברשותו ילדה, **לדעת רבי מאיר** נשבע המוכר שכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים. **לדעת רבנן** אין נשבעים על העבדים ועל הקרקעות. מבאר שרבי מאיר סבר שנשבעים. **דוחה הגמ'**, אין להוכיח שסבר רבי מאיר שנשבעים על הקרקעות, הרי הנידון אמור לגבי עבדים, ואמרו לו רבנן כשם שאתה מודה בקרקע שאין נשבעים עליה תודה בעבדים. **ומכריחה הגמ'** שסבר רבי מאיר שאין נשבעים על הקרקעות, תאמר לחברו עשר נפשים טעונות בענבים מסרתי לך, והשומר טוען רק חמש, **רבי מאיר** מחייב שבועה של מודה במקצת, **ורבנן פטורים** מצד כל המחומר לקרקע הרי הוא בכסותו, ושדה גדולה בעומריה, **ואין קושיא** שהרי בענבים העומדות להיבצר האם הם כבצורות או לא, מבואר שאם לא מדובר בענבים העומדות להיבצר, **אף לרבי מאיר** הרי הם כקרקע ואין נשבעים. **אלא מסיקה הגמ'** **כתיובצו של רבי אשעיא** שמדובר בעבד בכסותו, ואמנם כבר למדנו את הדין של גלגול שבועה, **אלא החידוש** שכסותו הרי היא כעבד, ועומרים הרי הם כשדה, קמ"ל שנשבעים עליהם ומגלגלים על העבד ועל הקרקע.

אם שניהם אומרים איני יודע, חולקים כדעת סומכוס ממונו המוטל בספק חולקים. **ואמנם למדנו** זה אומר ברשותו ילדה וזה אומר ברשותו ילדה, ישבע המוכר ויזכה בוולד. **ולרבה בר הונא** שסבר בדעת סומכוס שמוכר בברי וברי יחלוקו, כאן נשבע וזוכה בוולד, **היות** ומדובר שיש שבועה מהתורה ובה מודה סומכוס, **וכדברי רבא** שקטע את ידי השפחה ואין כאן הילך ויש הודאה במקצת, וכשיטת ר"ם שנשבעים על העבדים.

עיונים על הדף

איך הייתה צורת המכר במכר שפחה או פרה?

לאורך כל הדף אנו לומדים ספיקות בממונו לגבי מכר שפחה או בהמה וילדו, ושי ספק האם הלידה הייתה קודם המכירה והוולד שייך למוכר, או שהלידה כבר הייתה ברשותו של לוקח. והדבר צריך תלמוד, מה מכר המוכר, איך סיכמו ביניהם את המכירה, האם לא ידעו שהפרה עומדת להמליט, והשפחה עומדת ללדת, האם המכירה הייתה בסתם.

פסק השו"ע ("חומ"ס רכ, י) "האומר לחבירו שפחה מעוברת אני מוכר לך פרה מעוברת אני מוכר לך, מכר לו את הולד". אומר הרמ"א, ויש אומרים דאפילו מכר לו שפחה ופרה סתם, אם הם מעוברות הולד מכור.

הוכיח הט"ז (תחילת סי' רכג) שמלשון החבר מבואר שרק כאשר אמר "שפחה מעוברת אני מוכר לך" מוכר לו אף את הוולד, אולם אם לא התנו ביניהם ולא דיברו על עיבורה של השפחה, אין חל המקח על הוולד. וא"כ תמה הט"ז איך מדובר לפנינו בגמ', מה סיכמו ביניהם, אם לא הזכירו את הוולד, לא מכר את הוולד, ואם סיכמו אף על הוולד מה טענתו של המוכר.

מבואר הט"ז על פי דברי הרמ"א, דברי הרמ"א הם שיטת הרא"ש שהביאו הטור, שאפילו מכר שפחה או פרה בסתם הוולד בכלל המקח, נוקט הט"ז שהרמ"א לא פליג על דברי המחבר, אלא דברי המחבר שנקט רק כאשר אמר להדיא "שפחה מעוברת אני מוכר לך" מדובר כשאני מעוברת, אם לא התנה במפורש לא מכר את הוולד, אך כאשר היא מעוברת בפשטות כולל המקח אף את הוולד. ומעמיד את המשנה באופן שמכר סתם ויש ספק אם היתה מעוברת או שילדה קודם.

הקצות החושן (רכ, א) מביא את דברי השיטמ"ק בשם רבנו יונתן, שמוכר פרה סתם לא מכר את העובר, והמשנה עוסקת שמכר פרה מעוברת, והמוכר טוען שבזמן המכירה כבר לא הייתה מעוברת, ומעוניין לבטל את המקח או לתת לו פרה אחרת מעוברת, והלוקח טוען שהייתה מעוברת בזמן המכר וילדה רק לאחר המקח, ואין כאן מקח טעות.

מה השורש ב"חזקת מרא קמא"?

לאחר שנקטה הגמ' שמעשה מכירת השפחה והפרה, לא היו ברשותו של אחד מהם, לכן הדין יחלוקו. שאלה הגמ', נעמיד בחזקת מרא קמא, ממילא השני יהיה המוציא מחברו ועליו להביא ראיה. ולכך העמידו כשיטת סומכוס שממונו המוטל בספק חולקים.

מבואר בדברי הגמ', שכאשר נעמיד על "חזקת מרא קמא" יהיה שכנגדו מוגדר כ"מוציא" היינו שחזקת מרא קמא מועילה בצורה גמורה, עד שכדי להוציא מחזקת מרא קמא יצטרך הצד השני להביא ראיה וטענה איתנים.

אמנם לגבי מוחזק בסתם, מבואר בדברי הגמ' שמרא קמא לא מועיל, כך הוכיח בקוב"ש ("ב"ב ג, יד), שהרי בראשית הסוגיא עוד לפני שהעמידו בגמ' שמדובר שהפרה עומדת באגם, שאלו בגמ' "ולחצי ברשות מאן קיימא", היינו אם הפרה הייתה מוחזקת כבר ברשותו של הלוקח, היה מועילה לו החזקתו כדי לזכות אף בוולד, ולא היינו אומרים באותה שעה "חזקת מרא קמא" תועיל למוכר, אך ורק כאשר העמידו באגם ואין "מוחזק" אז שאלו בגמ' מדוע לא נעמיד על חזקת מרא קמא. לפי"ז עולה ש"מוחזק" עדיף הוא ממרא קמא, רק כאשר אין מוחזק ניתן לזון בחזקת "מרא קמא".

אך מאידך ניתן לומר, שאף למרא קמא יש הגדרת "מוחזק", אך בוודאי עדיף "מוחזק" אמיתי שעתה תופס את הממונו, מאשר "מוחזק" היסטורי, שמוגדר הוא רק בחינת שהיה "מרא קמא", וזה כבר דבר הנתון לשינויים.

ונחלקו גדולי האחרונים במשך הדורות, במשמעותה של "חזקת מרא קמא", והדברים ארוכים מיני יום, ונביא מעט בקצה, ובעז"ה עוד חזון למועד.

בש"ס נזכר בכמה וכמה מקומות "חזקה דמעיקרא" וצטרף ללבן האם "חזקת מרא קמא" יסודה מחמת "חזקה דמעיקרא" או שדינה להלכות מוחזק בממונו.

א"י בגמ' בחולין (ג, ב) מנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן אמר קרא "יוצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים" (ויקרא יד, לח) דלמא אדנפיק ואתא בצר ליה שיעורא אלא לאו משום דאמרין אוקי אחזקה. עכ"ל הש"ס בני מקור הדין למנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקה. ברש"י (שם ד"ה הא דאמור) כתב במקומות הרבה סמכו על החזקה לאסור ולהתיר וכו'. עכ"ל. מבואר מדבריו דלאחר שיש לפותא בבית המנוגע שהוא בית אב לכללי החזקה שחזקה היא כלי בהכרעת הספיקות ובכל מקום בין לאיסור ובין להתיר משפט החזקה אומר לן אוקי מילתא בתר חזקה. וכן הוא שם בתוס' (ד"ה אלא) דמבואר דהכרעת חזקה היא בין לקולא ובין לחומרא. דאם הנגע היה גדול נפתח השיעור ודילמא עד שהכנה יצא השתנה הנגע לכדי שיעור הסגר שני. ולו חיישין לזה מוכח דאמרין אף לקולא. ועיי"ש עוד.

הדין האמור הוא "חזקה דמעיקרא", שורשה נאמר בהלכות אסירה, ובכלל ספק הלך אחר החזקה להעמיד את הדבר על קדמותו שהייתה, ובכלל הורתה התורה את ההנהגה העתידית במקום שיש ספק, אא"כ ידוע והוברר שיש סיבה לומר שמשוה השתנה.

עתה דנו גדולי העולם במשך הדורות, האם "חזקת מרא קמא" זה הדין האמור של חזקה דמעיקרא, היינו כל עוד לא נודע לך שהשתנה משהו אנו מעמידים על החזקה הראשונית ויהיה ה"מרא קמא" מוחזק בממונו, שהרי אמרו חזקה